

ISSN: 2587-2532 | e-ISSN: 2587-1862

<http://filistin.org>

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi Sayı: 12 (Kış 2022)

BPS- Bulletin of Palestine Studies Issue: 12 (Winter 2022)

Başlık: Ev İçi Doğmanın Yapı Sökümü: İngiliz Mandası Filistin’inde Quaker Eğitimi ve Milliyetçilik
Title: Deconstructing the Dogma of Domesticity: Quaker Education and Nationalism in British Mandate Palestine

Yazarlar/ Authors:

Enaya Hammad Othman

ORCID ID:

0000-0003-1701-3855

Çeviren | Translator:

Celal Öney

ORCID ID:

0000-0001-5034-5056

DOI: 10.34230/fiad.1178797

Makale Türü / Type of Article: Çeviri Makalesi / Translation Article

Yayın Geliş Tarihi / Submission Date: 22.09.2022

Yayına Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26.12.2022

Yayın Tarihi / Date Published: 31.12.2022

FAD- Filistin Araştırmaları Dergisi
BPS- Bulletin of Palestine Studies
Tarandığı Uluslararası İndexler/ Abstracting & Indexing

INDEX COPERNICUS | SCIENTIFIC INDEXING | CEEOL | DRJI | İSAM

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

MLA | EBSCO | WORLDCAT | ASOS İNDEKS | GOOGLE SCHOLAR

Diğer Dizinler | Other Indexes : dizin.filistin.org

Ev İçi Dogmanın Yapı Sökümü:

İngiliz Mandası Filistin’inde Quaker Eğitimi ve Milliyetçilik ***

Özet: Bu makale, 1920 ve 1947 yılları arasında Filistin’deki İngiliz Mandası sırasında Amerikalılar ve Filistinliler arasında bir etkileşim alanı olarak görülen Amerikan Quaker Misyonusunun Ramallah’taki Arkadaşlar Kız Okulu’na (Friends Girl School) kısaca FGS adlı okula odaklanmaktadır. Araştırma, Amerikan Quaker eğitiminin ve Filistin ülkesindeki milliyetçi söylemin, Filistinli öğrencilerin kişisel ve ulusal kimliklerini nasıl etkilediğini izlemek için Filistinli öğrencilerin bu konudaki yazınsal faaliyetleri ve kendileri ile yapılan sözlü mülakatlardan elde edilen bilgilerin yanı sıra kapsamlı arşiv kayıtlarından da yararlanmaktadır. Filistinli öğrenciler, Amerikan Quaker eğitimini bu dönemde yaygın olan cinsiyetçi, dini, politik ve oryantalist söylemleri yıkmak için bir sıçrama tahtası olarak kullandılar.

Anahtar Kelimeler: Quaker, Misyoner, İngiliz mandası, Ramallah, Filistin, Osmanlı, Milliyetçilik.

Deconstructing the Dogma of Domesticity:

Quaker Education and Nationalism in British Mandate Palestine

Abstract: This paper focuses on the Friends Girls School (FGS) in Ramallah as a site of interaction between Americans and Palestinians during the British Mandate between 1920 and 1947. It draws on extensive archival records as well as Palestinian students’ writings and oral accounts to trace how Quakers’ education and the nationalist discourse in the country influenced the students’ personal and national identities. Palestinian students utilized Quaker education as a springboard for the subversion of gendered religious, political and Orientalist discourses which were prevalent during this time period.

Key Words: Quaker, Missionary, British Mandate, Ramallah, Palestine, Ottoman, Nationalism.

*Associate Professor at Marquette University. enaya.othman@marquette.edu

** Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, c.oney@alparslan.edu.tr

*** Othman, Enaya Hammad. "Deconstructing the Dogma of Domesticity: Quaker education and nationalism in British Mandate Palestine." Journal of Colonialism and Colonial History 19, no. 1 (2018) doi:10.1353/ch.2018.0000. Online Sürümü: <https://publications.marquette.edu/arabic/5>, Özgün metinde yer almayan anahtar kelimeler/keywords, ve kaynakça çevirmen tarafından eklenirken sonnotlar, dipnota dönüştürülmüştür.

Giriş

Amerikan Quaker misyonerleri, I. Dünya Savaşı'ndan sonra Arkadaşlar Kız Okulu'nu (Friends Girls School) kısaca FGS olarak bilinen Kızların Eğitim Evi (Girls Training Hom)'u kısaca GTH adlı okulu 1889'da kurdular. Okulda, barış içinde bir arada yaşama, akademik hazırlık, ev içi eğitim, toplum hizmeti ve katılım gibi değerleri vurgulamaları, öğrencilerin kişisel ve ulusal kimliklerini şekillendirdi. Diğer Batılı misyonerler gibi Quaker misyonerleri de Filistinlileri aydınlatacak ve yüceltecek kişiler olarak rollerine dair evrensel bir algıya sahiptiler. Filistinli kadınları sosyal ve kültürel bozulmanın kurbanları ve kurtarılmaya muhtaç olarak algıladılar. Bununla birlikte, eğitilmiş anneler ve eşler üretme süreci, FGS öğrencilerinin sömürgecilik karşıtı ve ulus inşası bağlamında kendi rollerini tartışmalarına ve tasarımlarına olanak tanıyan karmaşık bir söylemi de beraberinde getirdi. Quaker misyonerleri, Filistinli kadınlar için öğretmen ve hayır kurumlarının birer üyeleri olarak kamusal alanlar talep etme hakkını isterken onların ev içindeki geleneksel rollerini dönüştürmek için Quaker eğitimini kullandılar. Bu durum Quaker misyonerlerini Arap milliyetçi hareketinde aktif rol oynamaya ve Filistin toplumu içinde toplumsal cinsiyet ve kültürel eşitliği savunmaya yöneltti. Filistinli öğrenciler, ayrıca Quaker misyonunun enternasyonalizm ideallerini ve onların kabile ve dini hatlar arasında birliği desteklemeye motive eden ve şiddet içermeyen çözüm yollarını da benimsediler.

Arşivsel, kurumsal ve kişisel koleksiyonların yanı sıra resmi olarak Arkadaşların Kız Okulu (Friends Girl School-FGS) mezunu öğrenciler¹ ile yaptığım sözlü görüşmelere ek olarak bu çalışmada, Ellen Fleischmann, Barbara Reeves-Ellington, Heather Sharkey, Inger Marie Okkenhaug, Afsaneh Najmabadi, Beth Baron ve Ussama Makdisi gibi bölgenin sömürge sonrası dönemini (Post Colonial Period) inceleyen bir dizi bilim insanının

¹ Bu çalışma ayrıca şunları da içerir. Richmond, Indiana'da bulunan Earlham College'daki Lilly Kütüphanesi; Swarthmore, Pennsylvania'daki Swarthmore College'da yer alan Friends (Quakers) History Library; Haverford, Pennsylvania'daki Haverford College'da Magill Kütüphanesi, American Friends tarafından Providence, Rhode Island'da yayınlanan 1903 ve 1911 yılları arasında Ramallah Mission'dan gelen öğretmen raporlarını içeren bir haber bülteni olan Ramallah Messenger'ın sayılarının bir koleksiyonunu içerir; Ramallah'taki Arkadaşların Kız Okulu'nun tarihsel arşivini, 1938 ve 1949 yılları arasında Arkadaşların Kız Okulu (Friends Girl School-FGS)'nin Filistinli öğrencileri tarafından yayınlanan ve öğrencilerin deneyimleri, düşünme biçimleri, okulları ve öğretmenleri hakkındaki algıları hakkında önemli miktarda bilgi sağlayan aylık bir haber bülteni olan Yeni Işık (New Light) adlı dergiyi de içerir. Donn Hutchison, Friends Girls School Graduate Papers adlı kişisel koleksiyon, Ramallah, Filistin; Eva Rae Marshal, yayınlanmamış otobiyografi, Joy Hilden kişisel koleksiyonu, Berkeley, California. 1930'lar ve 1950'ler arasında FGS'ye katılan on iki kadınla da yaptığım röportajları da içerir.

çalışmalarından da yararlandım. Yukarıda ismi geçen araştırmacıların tümü misyoner okullarının yerel nüfusa modern eğitim sağlamada oynadığı rolün yanı sıra kültürel nüfuz ve toplumun bireylerinin din seçimlerinin Protestanlıktan yana kullanmaları için onları etkileme yollarının olduğunu çalışmalarında vurguladılar². Osmanlı İmparatorluğu'nda Batılı kurumların açılmasına ve ülkeye girişlerine izin veren Tanzimat reformları nedeniyle 19. yüzyılın ortalarından sonra ülkede misyonerlik faaliyetleri arttı³. Diğer taraftan Filistin'in jeopolitik öneminin yanı sıra dini önemi, Filistin'i kötü Müslüman Osmanlılar tarafından kontrol edilen ve kurtarılmaya muhtaç bir Hıristiyan yeri olarak algılayan misyonerler, arkeologlar, turistler, gezginler ve konsoloslar için ilgi odağı haline getirdi⁴. Bunun sonucu olarak yirminci yüzyılın başında Filistin ve Suriye'de 1.300 misyoner okulu faaliyet gösteriyordu⁵. Bu okulların öğrenci mevcudiyetinin çoğunluğu Hristiyan öğrencilerden oluşmasının yanında okul nüfusunu okul çevresinde bulunan Müslüman orta ve üst sınıf ailelerden de önemli sayıda Müslüman öğrenci oluşturuyordu. Batılı misyonerler, başta Filistin bölgesi olmak üzere Osmanlı Suriyesi'nde eğitim ve tıbbi girişimlerde büyük başarılar elde ettiler ancak din değiştirme konusunda pek fazla başarı sağlayamadılar; Amerikalı Quakerlar

² Heather J. Sharkey, *American Evangelicals in Egypt: Missionary encounters in an age of Empire* (Princeton: Princeton University Press, 2008); Beth Baron, *The Orphan Scandal: Christian missionaries and the rise of the Muslim Brotherhood* (Stanford: Stanford University Press, 2014); Ussama Makdisi, *Artillery of Heaven: American missionaries and the failed conversion of the Middle East* (Ithaca: Cornell University Press, 2008); Inger Marie Okkenhaug, *The Quality of Heroic Living of High Endeavor and Adventure: Anglican mission, women and education in Palestine, 1888-1948* (Leiden; Boston: Brill, 2002); Afsaneh Najmabadi, "Crafting an Educated Housewife in Iran," in *Remaking Women: Feminism and modernity in the Middle East*, edited by Lila Abu-Lughod (Princeton: Princeton University Press, 1998); Ellen Fleischmann, "The Impact of American Protestant Mission in Lebanon on the Construction of Female Identity, 1860- 1950," *Islam and Christian-Muslim Relations*, 13/4 (2002): 411-26; Barbara Reeves-Ellington, *Domestic Frontiers: Gender, reform, and American interventions in the Ottoman Balkans and the Near East* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2013).

³ Liora R. Halperin, "The Battle over Jewish Students in the Christian Missionary Schools of Mandate Palestine," *Middle East Studies* 50 (2014): 737-54.

⁴ İsrail'in yeniden yaratılması fikri, Amerikan sömürgeci hayal gücüne dayanıyordu. Daha fazlası için bilgi bkz. Conrad Cherry, ed., *God's New Israel: Religious interpretations of Americandestiny* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, Inc., 1971); Hilton Obenzinger, *American Palestine: Melville, Twain, and the Holy Land mania* (Princeton: Princeton University Press, 1999); Lester I. Vogel, *To See a Promised Land: Americans and the Holy Land in the nineteenth century* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1993); John Davis, *The Landscape of Belief: Encountering the Holy Land in nineteenth-century American art and culture* (Princeton: Princeton University Press, 1996); Milete Shamir, "Our Jerusalem': Americans in the Holy Land and Protestant narratives of national entitlement," *American Quarterly* 55/1 (March 2003): 29-60.

⁵ A.L. Tibawi, *Arab Education in Mandatory Palestine: A study of three decades of British administration* (London: Luzac, 1956), 61.

sadece bir avuç Filistinli aileyi din değiştirmeye ikna ettiler. Fakat buna karşın Mısır'daki İsveç Salaam Misyonu (Swedish Salaam Mission) ve Sudan'daki Müslümanlar arasındaki Kilise Misyoner Cemiyeti (Church Missionary Society) gibi diğer misyonlar yerel nüfusu Protestanlığa dönüştürmekte başarısız oldular. Aynı şekilde, Lübnan'da yerel halk, özellikle ülkedeki farklı dini toplulukların liderleri tarafından yönetilen muhalefetle, misyonerlerin Protestanlığa dönüşüm girişimlerine meydan okudu⁶. Filistin'de, Müslüman Yüksek Konseyi (Muslim Supreme Council - MSC) ye da "al-Hay'ah al-Islamiyya al-'Uya", misyonların yerel halk arasındaki dini dönüşüm girişimleriyle mücadele etmek için ciddi bir şekilde çalıştı⁷. Bununla birlikte, on dokuzuncu yüzyılın sonlarından başlayarak, Amerikan misyonerlerinin eğitim çabaları, bölgenin kültürel ve sosyal gelişmelerini etkilemeyi başardı. Bu çabalar, Ramallah, Filistin'deki Amerikan Quaker okulları, Lübnan ve Kahire'deki Amerikan üniversiteleri de dâhil olmak üzere, bugün hala faaliyette olan bazı kolej ve okulları göz önünde bulundurarak örnek gösterilebilir.

İngiliz Yönetimi Altında Filistin'de Eğitim ve Ramallah Misyonu

İngilizler, Birinci Dünya Savaşı sırasında Filistin topraklarında Osmanlıların yerini alarak Filistin'i işgal etti ve 1920'de ülkeyi manda sistemi altında yasal olarak yönetmeye başladılar. İngilizlerin bölgede uyguladıkları politikalar, özellikle 1917 Balfour Deklarasyonu (İngiliz dışişleri bakanı Lord Arthur Balfour'un hükümetinin "Filistin'de bir Yahudi ulusal yurdunun kurulmasına" desteğini ilan ettiği) ve İngiltere'nin Avrupalı Yahudilere Filistin'e göçü ve Filistin'de toprak transferini kolaylaştırmada benimsediği rolü, Filistinlileri çileden çıkardı. Bu durum, sömürgeciliğe karşı başkaldırı bağlamında ortaya çıkan Filistin mücadelesi, 1936'dan 1939'a kadar Genel Grev ve Büyük Arap İsyanı ile doruğa ulaştı⁸. İngiliz manda yönetimi altında bulunan Filistin'de Eğitim Departmanında eski bir müdür yardımcısı olan George Antonius da dâhil olmak üzere, Filistinli milliyetçiler ve akademisyenler, İngiliz politikalarını ve Filistin'deki Arap eğitim sisteminin kontrolünü eleştirmektedirler⁹. İngilizler, işgalleri altındaki Filistin'de ırksal ve dilsel özelliklere dayalı iki kamu eğitim sistemi oluşturdu: bunlardan biri eğitim dili olarak Arapçayı, diğeri ise Yahudi okulları için İbraniceyi

⁶ Sharkey, "Empire and Muslim Conversion"; Baron, *The Orphan Scandal*; Makdisi, *Artillery of Heaven*.

⁷ Müslüman Yüksek Konseyi Belgeleri (1920'ler, 1930'lar ve 1950'ler), Abu Dees İslam Merkezi Arşiv Koleksiyonu, Abu Dees, Kudüs

⁸ Rashid Khalidi, *Palestinian Identity: The construction of modern national consciousness* (New York: Columbia University Press, 1997).

⁹ Tibawi, *Arab Education*, 28-29.

kullandı. Uygulanan bu sistemler, 1948'deki manda döneminin sonuna kadar gelişmeye devam etti. Gerçeği söylemek gerekirse bu durum nüfusun yüzde 93'lük ezici bir Arap çoğunluğunu memnun etmek için ve diğer sistem ise küçük bir azınlığı yani Yahudileri memnun etmek için yapıldı. Ancak, Arap okul sisteminin aksine, Yahudi cemaati, kamu eğitimini kontrol ediyordu ve kendi ulusal özelemlerine ve siyasi gündemlerine dayalı olarak kendi müfredatını oluşturmakta ve uygulamakta özgürdü¹⁰. 1931 nüfus sayımına göre, Arap nüfusu 850.559'u buldu ve Arap devlet okulları, sadece 942'si kız olmak üzere yaklaşık 20.288 öğrenciye eğitim vermekteydi. Bu sırada Filistin'de Müslüman ve Hristiyan özel okulları da 23.797 öğrenciye daha eğitim verirken, 79.544 çocuk eğitimden halen mahrum kalmaktaydı¹¹.

1856'dan önce, Kudüs'ün on mil kuzeyinde bulunan Ramallah'ın nüfusu tamamen Rum Ortodoks'tu. O yıl, Ramallah'ta Roma Katolik Kilisesi bir erkek okulu açtı, ardından 1873'te ise Aziz Yusuf'un Kız Kardeşleri (St. Joseph Sisters) adlı oluşum tarafından kızlar için de bir okul açıldı. 1904'te Ramallah'ın nüfusu dört bine ulaşmıştı ve Rum Ortodokslar hâlâ çoğunluktaydı¹². Ramallah'taki Amerikan Quaker misyonu, şehri ziyaret eden ve yerel talep üzerine Ramallah bölgesindeki birkaç Quaker gündüz okulundan ilkinin finanse eden Eli ve Sybil Jones'un bireysel bir girişimi olarak 1867'de başladı. 1873'e kadar elli kız bu okullara gitti. 1889'da, Arkadaşlar Kız Okulu (Friends Girl School – FGS) bir yatılı okul olarak kuruldu (daha sonra Kız Eğitim Evi Girls Training Home - GTH) olarak adlandırıldı), ardından 1901'de Arkadaş Erkek Okulu (Friends Boys School - FBS) bu okulda Erkek Eğitim Evi (Boys Training Home -BTH) olarak adlandırıldı¹³. 1889 ve 1909 yılları arasında Kız Eğitim Evi (Girls Training Home –GTH) adlı okul, ortalama beş yıl eğitim için okula sürekli devam eden 141 yeni kız öğrenci aldı. 1919'dan sonra, Arkadaşlar Kız Okulu (Friends Girl School - FGS)'ye hem gündüzlü hem de yatılı öğrencilerin kayıtları 100 ila 180 öğrenci arasında dalgalandı ve bunların yüzde 80'i yatılı öğrenciydi; ayrıca bu öğrencilerin çoğu 1930'ların sonlarına kadar Filistinli Hristiyanlardı. Bununla birlikte, 1940'tan sonra Müslüman öğrencilerin sayısı önemli ölçüde arttı, bu da şehirdeki demografik değişiklikleri, Filistinli Hristiyanlar arasındaki artan göçü ve Müslüman ailelerin kızlarını, Arkadaşlar Kız Okulu (Friends Girl School - FGS)'ye göndermeye teşvik eden kız ortaokullarının Ramallah'taki

¹⁰ Tibawi, *Arab Education*, 28.

¹¹ Khalil Totah, "Education in Palestine," *The Annals of the American Academy of Political and Social Science* 163 (September 1932): 153.

¹² Naseeb Shaheen, *A Pictorial History of Ramallah* (Beirut: Arab Institute for Research and Publishing, 1992), 11-31.

¹³ *Ramallah Messenger*, August 1904, 4.

sınırlı seçeneklerinin yansımasıydı. 1944 yılında okulda, 49'u Müslüman olmak üzere 89 yatılı öğrenci vardı. 1945'ten 1946'ya kadar kayıtlı 267 öğrenci vardı; aralarında 68 Müslüman ve geri kalan farklı mezheplerden (118 Rum Ortodoks, 25 Katolik, 56 Protestan) Hıristiyan öğrencilerdi¹⁴.

Filistin milliyetçiliğinin yükselişi ve kentli Filistinli, eğitilmiş, üst ve orta sınıfın ortaya çıkmasıyla birlikte gelişen milliyetçi duygular, okullarda eğitim standartlarını da yükseltti. Arap dili ve edebiyatının bölgedeki Protestan misyon okullarında tanıtılması Amerikalı Quaker misyonunun bir eğitim kuruluşu olan FGS'ye yani Arkadaşlar Kız Okulu (Friends Girl School)'na özgü değildi, diğer okullarda da mevcut olan genel söylemin bir parçasıydı. Diğer taraftan Filistin'deki eğitim ve misyon okulları ile ilgilenen bazı yazarlar, Kudüs Kız Koleji (Jerusalem Girls College) gibi okulların erkek okullarıyla rekabet etmek ve kızları hem modern ev biliminde hem de akademik eğitimde yetiştirmek istediğine işaret ederek dikkat çekmekte¹⁵. Bu okullardaki modern müfredat, hem kamu hem de özel okullarda temel pedagojinin ötesinde yükseköğrenimi teşvik ediyordu. Okuldaki kızlar için ortak dersler genelde fen, matematik, sağlık bilgisi, tarih, coğrafya, botanik, beden eğitimi, çizim ve ev ekonomisi idi. FGS'de hazırlık sınıflarında eğitim dili Arapça, ikinci dil dersi olarak da İngilizce, orta dereceli sınıflarda ise tüm dersler İngilizce olarak okutulmaktaydı¹⁶. İngilizce de dâhil olmak üzere okulda, müfredat derslerine verilen önem, "yükseköğrenime açılan kapı" ve üniversiteye hazırlık sınavlarında çıkacak olan sorulara temel teşkil ettiğinden dolayı önemliydi¹⁷.

19. yüzyılın sonlarından itibaren, kültürel ve sosyal dönüşümler, Arap toplumlarını değiştirmeye devam etti. Özellikle genç kızları ulusun yeni neslinin uygun anneleri olarak ulusal rollerine hazırlama fikri, Nahda'nın (bir pan-Arap kültürel canlanma ve entelektüel hareket) birçok yazarını meşgul eden bir söylemdi. Hind Nufal (1860-1920), Rose Haddad (1903-30) ve Labeba Hashim (1906-39) gibi kadın basınında önemli yeri olanlar dâhil olmak üzere Arap kadın yazarlar, yirminci yüzyılın ilk yarısında altmış iki dergi ve gazete çıkartmayı başardılar. Bu kadınlar da Nahda Hareketi'nin erkek yazarlarıyla aynı kadınlık söylemini benimsediler. Bu söyleme göre "Başlangıçta, anneler

¹⁴ Khalil Totah, Report to the American Friends Mission, February 17, 1941; Friendly Flashes, Richmond, Indiana'daki American Friends Board of Missions tarafından yayınlanan aylık bir haber bültenidir.

¹⁵ Okkenhaug, *The Quality of Heroic Living*, 137; Also see Nancy Stockdale, *Colonial Encounters among English and Palestinian Women* (Gainesville: University Press of Florida, 2007)

¹⁶ FGS Historical Collection, Mission Booklets, 1914-1933, Ramallah, Palestine.

¹⁷ Lois Harned Jordan, *Ramallah Teacher: The life of Mildred White, Quaker missionary* (Richmond, Indiana: Print Press, 1995), 63.

ve eşler dini ve ev içi rollere daha iyi hazırlanırlarsa, ulusun ilerleyeceği temelinde kızların eğitimini haklı çıkardılar." Bu nedenle, özellikle kadın basını, "kadının statüsünü yükseltmek için en iyi strateji ve karısına, annesine ve 'evin hanımına' talimat veren yerel literatürün dökülmesi olarak görülen" ev içi alanda iyileştirme çağrısında bulundu. Dahası, tarihçi Beth Baron'un da iddia ettiği gibi, "ev işleri diye nitelendirilen ihtisas alanı, kendi okulları, metinleri, dergileri ve bir jargonla profesyonelleşti¹⁸". Filistin gazeteleri de bu modernitenin sesiydi. Birinci Dünya Savaşı'nın patlak verdiği yıllarda bu gazetelerin sayıları otuz dörde yükselmişti¹⁹. Örneğin, Filistin genelinde dağıtılan ve okunan Yafa merkezli iki gazete, Filastin, el-Karmil ve el-Difa', özellikle orta ve üst sınıflar arasında, mobilya ve giysiler aracılığıyla Filistin yaşamının modernleşmesini destekledi²⁰. Bu değişimler bağlamında ve modernleşen maddi yaşamla birlikte, Filistinli kadınların kendi rolleri ve sınırlılıkları hakkındaki anlayışları gelişti.

Amerikan Quakerları bu yeni ortamı ve FGS'nin oynaması gereken rolü şöyle açıkladı:

"Son yirmi yılda çok hızlı yaşanan değişimlerle birlikte kadınların hayatı da genişledi. Kadınlar için dergiler ve gazeteler var ve ayrıca dış dünyanın haberleri de yaygın bir şekilde bu gazetelerde işlenmekte. Ve tüm bunlar, kadınlarımız için hayatın daha da büyüdüğü anlamına gelse de, hayatın her zaman doğru şekilde gelişmediği ve başkalarına hizmet etmenin sevinci ve görevi hakkında henüz çok az şey öğrenmiş oldukları anlamına da geliyor. Okulumuzdaki her kız, kendi köyünde veya şehrinde kendisini bekleyen iş ve görev hakkında bir vizyona sahip olmalıdır²¹."

Amerikalı Quakerların Ramallah Misyonu, büyük ölçüde, bölgeyi farklı aşamalarda işleten Amerikalı misyonerler ile Filistinliler arasındaki ilişkinin hiçbir zaman eşit olmadığı bir sömürge bölgesi olarak tanımlanabilse de yine de "bir değişim arenası" olarak hizmet etti²². Amerikalı Quaker kadınları ve Filistinliler arasındaki kültürel alışveriş, her iki grubun da hayatını değiştirdi. Bu her iki grubun karşılaşmaları, Quaker misyonerlerini, Filistinlilerle etkin bir şekilde çalışmak için stratejiler üzerinde yeniden çalışma girişiminde

¹⁸ Beth Baron, *The Women's Awakening in Egypt: Culture, society, and the press* (New Haven; London: Yale University Press, 1994), 142, 155.

¹⁹ Ami Ayalon, *The Press in the Middle East: A history* (New York: Oxford University Press, 1995), 65.

²⁰ Ellen Fleischmann, *The Nation and Its "New" Women: The Palestinian women's movement 1920-1948* (Berkeley: University of California Press, 2003), 164.

²¹ "Palestine Report" (1923), FGS Historical Collection, 5; Okkenhaug, *The Quality of Heroic Living*, 66.

²² Ussama Makdisi, *The Culture of Sectarianism* (Berkeley: University of California Press, 2000), 8.

bulunmaya motive eden ve gerilimlerin de eşlik ettiği kültürler arası alışverişlerin bir kombinasyonunu yansıtıyor.

Filistinli Öğrenciler Ulusal ve Cinsiyet Kimliğini Müzakere Ediyor

Filistinli kızlar, Filistin'de yabancıların sunduğu eğitim fırsatlarından tam anlamıyla yararlandılar ve bir Filistin kasabasının kalbindeki Amerikan misyoner okullarının yerini yeniden şekillendirirken kendi cinsiyet rollerini de değiştirmeyi başardılar. Sonuç olarak, misyoner öğretmenlerinden veya Arap kültürü ile ne özdeş ne de tamamen uzak bir kimlik oluşturabildiler. Örneğin, batılı kıyafet kurallarına ve modern eğitime açıktılar. Ancak kendi dini inançlarını da sürdürdüler. Quakerların Hıristiyan değerlerinden olan sadelik, barış ve merhameti, evrensel ve kendi topluluklarında zaten var olduğunu biliyorlardı. Quaker eğitiminin etkisi, onların toplumsal cinsiyet ve milliyetçilik görüşlerini şekillendirdi ve ortaöğretim sonrası eğitimi savunmalarına ve evde ve kamusal alanda rollerini etkileyen süregelen sosyal ve kültürel değişiklikleri, müzakere etmelerine izin verdi. Filistin'in sömürge bağlamında, hem Hıristiyan hem de Müslüman Arap öğrencilere eğitim veren kamu, özel ve misyon okulları, kadın hareketinin ve onun kadınlık milliyetçiliği siyasetinin evriminde önemli bir rol oynadı. Filistinli kızların aldıkları cinsiyetçi eğitim, eğitilmiş anneler ve eşler olarak rollerine ilişkin milliyetçi ve modernist beklentilerle uyumluydu²³.

Bu aynı zamanda İngilizlerin Filistinli kızları eğitime hedefleriyle de çatıştı. 1920 ve 1936 arasında İngiliz manda yönetimi altında bulunan Filistin'de İngiliz eğitim müdürü Humphrey Bowman, "Arap kızlarını kitap öğrenimi yerine ev içi beceriler konusunda eğitmenin önemini vurguladı" ve kızların sadece bir miktar ilköğretime ihtiyaç duyduğunu düşünmekteydi²⁴. Amerikan Quaker misyonuna ait Ramallah'taki Arkadaşlar Kız Okulu'nda okutulan ev ekonomisi, Filistinli kızların ev işlerini yönetmede profesyonelleşmeyle bağlantılı modernleştirici bir proje haline geldi ve geleneksel anne ve eş rollerini "ev yöneticisi" statüsü haline getirerek kadınların toplum içindeki konumunu daha fazla güçlendirdi²⁵. Bu becerileri kazanmak, kadınlara kocalarının partneri olma ve bazı durumlarda ailenin bütçesini ve harcamalarını yönetmede hanenin tek reisi olma hakkı veriyordu. Bu eğitim, üst ve orta sınıf kadınları "ev yardımına bağımlı olmaktan ziyade kendi kendine yeterli ve bağımsız" olacak şekilde donatacağına ve aynı zamanda

²³ Ela Greenberg, *Preparing the Mothers of Tomorrow: Education and Islam in Mandate Palestine* (Austin: University of Texas Press, 2009), 4; Fleischmann, *The Nation and Its "New" Women*; Najmabadi, "Crafting an Educated Housewife."

²⁴ Greenberg, "Educating Muslim Girls," 4.

²⁵ Najmabadi, "Crafting an Educated Housewife," 109.

yoksullar için modern ev becerileri sağlayacağına ki bu beceriler ile özellikle yoksul kadınların kendi geçimlerini karşılayabileceklerine inanan erkek egemen milliyetçi hareketin liderleri tarafından onaylandı²⁶. FGS'deki Filistinli öğrenciler, okullarının haber bülteni New Light (Yeni Işık) adlı dergide "Eğitimin ilk amacı burs değil, kadınlıktır²⁷" diye açıklamada bulundular. Bu açıklama, öğrencilerin Quaker eğitiminin eş ve anne olarak rollerinin önceliğini, Arap/Filistin kadınlık idealleriyle örtüşen roller ve Filistin ulusal hareketinin ulusun yeni vatandaşlarının annelerine değer verdiği niteliklerle nasıl güçlendirdiğini yansıtıyor.

Ev ekonomisi dersleri sadece değerli beceriler öğretmekle kalmadı, aynı zamanda yaygın toplumsal cinsiyet rollerini ve ideolojilerini de pekiştirdi. Birçok öğrenci, kendilerini öncelikle anne ve eş olarak tasavvur ettikleri için FGS eğitiminin en önemli yönü olarak ev ekonomisini gördü. Botanik, bahçıvanlık, kır çiçekleri ve bitki örneklerinin tanımlanması gibi öğrencilerin ev yaşamına ilişkin bilimsel eğitim, kızların ev yaşamına yönelik cinsiyetçi fikirlerini güçlendirmek için kullanıldı.

Donn Hutchinson'ın özel koleksiyonundan bu duruma bakıldığında ki özellikle öğrencilerin yazılarından örnekler incelendiğinde, ev ekonomisi alanı onların yani kızların ev içindeki hakimiyetleri üzerindeki etkisi vurgulandığı görülür. Örneğin, Zahia Durbas (1927 yılı sınıfı), matematiksel becerileri ile hane gelirinin yönetimini nasıl sağladığını ayrıntılarıyla anlatıyor. Durbas, Filistin'deki tüm okulların, diğer okul derslerine eşit önemi nedeniyle müfredatlarına bir ev yönetimi programı ataması gerektiğine inanıyordu.²⁸ Başka bir örnek olarak Tafida Tarazi (1931 yılı sınıfı), ev ekonomisinin, özellikle ev yönetimi, çocuk yetiştirme, dikiş ve hemşireliğin önemini vurgulayarak öğrencilerin nasıl bir düşünce içerisinde olduğunu gösterir²⁹. Tarazi, Hayaty wal-Far`al Manzeli (My Life and Home Economics "Hayatım ve Ev Ekonomim") başlıklı denemesinde, öğrencilerin okulları ve aldıkları ev ekonomisi eğitimi hakkındaki düşüncelerini anlatan bir şiire yer veriyor:

I swear, my dear school,

²⁶ Greenberg, *Preparing the Mothers of Tomorrow*, 36; Friends School News 1930, 1-3.

²⁷ *New Light*, vol. 1, no. 1 (March 12, 1938). *New Light* (Yeni Işık) makaleleri, öğrencilerin uluslararası olayları ve kadın hareketlerini takip ettiğini gösteriyor.

²⁸ Zahia Durbas, "Al-Tadbeer al-Manzely" / "Home Management" (July 1927). Donn Hutchinson'ın yirmi beş denemeden oluşan özel koleksiyonu, kızların düşüncelerine dair içgörüler sağlar ve o sırada onları ilgilendiren başlıca toplumsal sorunları vurgular.

²⁹ Tafida Tarazi, "Hayaty wal-Far`al Manzeli" (My life and home economics) (1931).

*You awakened the best scent of my spirit,
Taught me to manage my dwelling
And beautify myself with high qualities.
The beating of my heart is from the tenderness of yours,
Its softness like the elasticity of a breeze.
When I was a youngster a seedling of virtue you planted
And today I am blossoming, and here are my flowers:
Knowledge, virtues, housekeeping
All are the only lady's life armament.*

Yemin ederim canım okulum
Ruhumun en güzel kokusunu uyandırdın,
Bana evimi yönetmeyi öğrettin
Ve kendimi yüksek niteliklerle güzelleştirmeyi öğrettin.
Kalbimin atışı senin şefkatinden,
Bir esintinin esnekliği gibi yumuşak.
Ben gençken diktiğin bir erdem fidanı
Ve bugün çiçek açıyorum ve işte çiçeklerim:
Bilgi, erdemler, temizlik
Hepsi bir kadının yaşam zırhı³⁰.

Ev ekonomisi dersleri, cinsiyet kimliğinin inşası ideolojileri etrafında dönen değerli beceriler, kadınlara yetişkin ve evli oldukları dönemlerde yaşamları boyunca yanlarında taşıyabilecekleri beceriler öğretti. Ev ekonomisi dersleri ayrıca, kız öğrencilerin bu tür becerileri yaşamlarına dâhil ederek özellikle evdeki rollerini en üst düzeye çıkarmalarına izin verdi. 1937 ve 1945 yılları arasında FGS'ye katılan Müslüman bir öğrenci olan Nazeha Abdul Jawad, röportajında aynı noktayı vurgulayarak özellikle kocasının sabit bir gelire sahip olmasından dolayı hane gelirini tatmin edici bir şekilde bütçelendirdiğini ve böylelikle ev yönetimine değer verdiğini çünkü bu eğitiminin ona yardımcı olduğunu belirtti³¹. Jawad, ev ekonomisi alanında aldığı eğitimin evliliğini sürdürmesine yardımcı olduğunu belirterek, evini "sade ama düzenli" olarak nitelendirdi. Jawad, evi için pencerelerin perdelerini hazırlanışına kadar pek çok şey yaptı ve bu süreçte evinin düzeni için derslerinde öğrendiği sade ama zarif dekoratif eşyaları uyguladı. Kızların ev ekonomisi derslerinde aldıkları eğitim, mütevazı, bakımlı ve aile odaklı

³⁰ Tarazi, "Hayaty wal-Far` al Manzeli." Translated by the author.

³¹ Nazeha Abdul Jawad, interview, July 17, 2006. Kocası daha sonra el-Bireh belediye başkanı ve tanınmış bir Filistin milliyetçisi olacaktır.

anneler için kadınsı kimlikler geliştirdi; eş zamanlı olarak kadınlara ev içinde daha büyük bir amaç ve güçlenme duygusu verdi³².

Zahia Durbas (1927 yılı sınıfı), hane yönetiminin üç önemli bileşeni olan ekonomi, sanat ve sağlığı, kadınların sorumlulukları arasında olan bileşenler olarak tanımlayarak, bu bileşenlerin kadınların ev içindeki rollerinin güçlendirilmesi yönünden önemini gösterdi. Eğitim sonucunda matematik becerilerinde ustalaşan kadınlar, bütçe öncelikleri çocukların eğitimi ve sağlık giderlerinin olduğu hane gelirini yönetmek için en iyi matematik donanımına sahiptiler. Kadınların, hijyenin yanı sıra çocuklar için sağlıklı beslenmeye de öncelik vermesi gerekiyordu. Ancak hane bütçesinde bir diğer önemli öncelik de seyahat (sefer) idi. Durbas'a göre, dünyayı görmek çocuklara önemli bilgiler sağlayacaktı ve orta sınıf Filistinliler için bile yıllık tatilin olağandışı olduğu bir zamanda, ev yöneticisi olarak yetkisini evinde yeni bir gelenek yaratmak için kullandı.

Kadınları iyi eşler ve anneler olarak yetiştirilmeye odaklanmasına rağmen, Quaker eğitimi, öğrencilerin ulus inşasındaki rollerine çevirdiği özgürleştirici bir eğilimi beraberinde getirdi. Misyoner okullarındaki Filistinli kadınlar, cinsiyet eşitliğini savunmanın ve siyasete katılmanın yollarını buldu. FGS, kızları küresel vatandaşlar ve barış yapıcılar olmaya hazırlayarak, onlara hem Arap dünyasında hem de Batı'da kadın mücadeleleri gibi dünya çapındaki bilgilere erişim sağladı ve bu da onların ulusal harekette siyasi bir role sahip olma haklarını tasavvur etmelerini sağladı.

FGS öğrencileri, kadınların başarıları hakkında bildikleri bilgileri, kadınların siyasi alana katılımını önermek ve çağırıda bulunmak için örnek olarak kullandılar. Örneğin, Katrina Hallaby (1927 yılı sınıfı), "kadınların erkeklerle eşit olduğuna ve dolayısıyla aynı tür işleri yapabilecek kapasiteye sahip olduğuna inanıyordu; mezuniyet denemesinde, özellikle de Arap dünyasındaki kadınların konumlarını Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kadınlara sunulan siyasi fırsatları vurgulayarak Batı'dakilerle karşılaştırdı. 1924'te seğilen bir Wyoming Demokrati olan Nellie Taylor Ross'a atıfta bulunarak bazılarının vali bile olduğundan bahsetti. Hallaby'nin yazıları, çeşitli ülkelerdeki kadınların konumları hakkında bir farkındalık sergiliyor ve bu da onun Filistin ile Türkiye, Mısır ve Suriye gibi diğer Arap ve Müslüman toplumlari Amerika ve Batı ile karşılaştırmasını mümkün kılıyordu.

Hallaby'nin yazdığı sırada, Filistin'deki kadınlar için fırsatlar çok sınırlıydı ve eğitim ve mesleki eğitimin sağlanması gereğini vurgulayarak yazdı, böylece kadınlar kendilerini öğretilenlikle sınırlayan geleneksel cinsiyet kısıtlamalarının dışında hemşirelik ve sekreterlik işlerine katılabilirlerdi.

³² Jawad, interview, July 17, 2006.

Akranlarının ve öğretmenlerinin çoğunun aksine Hallaby, kadınların ve çocukların yararına aile yasaları için aktif olarak çalışmak için siyasi pozisyonlara erişim de dâhil olmak üzere kadınların hayatta erkeklerle aynı haklara ve fırsatlara sahip olması gerektiğini savundu.³³

Filistinli öğrenciler, sosyal hizmetlerdeki eğitimlerini, belediyelerini sokaklarının ve kamusal alanların daha iyi sanitasyonu ile sağlıklı bir çevre oluşturmaları için reform çağrısında bulunmak için kullandılar³⁴. Hallaby'nin görüşü, aktif bir kadın hareketinin 1929'da Kudüs'te ilk Arap Kadın Kongresi'ni gerçekleştirebildiği ülkedeki genel atmosferin bir parçası olarak görülmelidir. Kongreye, Filistin'in her yerinden iki yüzü aşkın delege katıldı³⁵. Öğrenciler, filmler, kadın dergileri ve al-Karmil, al-Defa` ve Falestine gibi gazeteler aracılığıyla kadın aktivizmine maruz kaldıkları için, Hallaby'nin benimsediği gibi zorlu fikirlerle uzlaşmalarına yardımcı olan bir söylemi sürdürebildiler.

Aynı şekilde Muhja Saba'nın Luzum Ta'leem al-Fatah fi Falasteen ("Filistin'de Kızları Eğitimcinin Gerekliliği") adlı makalesi ve Necla Taqtaq'ın 'an al-'Ulum al 'Uliyya Muhemah li al-Bint wa sabi' adlı makalesi ("Yüksek Öğrenim, Erkekler için olduğu kadar Kızlar İçin de Önemlidir"), her ikisi de kadınların eğitim hakkı ve eşit fırsatlarla kadınların kamusal alana girmeleri ile ilgiliydi. Bu yazarların tezlerinde, bilim ve edebiyattaki Batılı üstünlüğünü, batılı kadınların bu alanlara katkılarına, kamusal, bilimsel ve sanatsal söylem ve projelerde aktif katılımlarına bağlı olduğu vurgulanmaktaydı. Bazı Filistinli kızlar, Batılı kadınları 1920'lerde zaten cinsiyet eşitliğine ulaşmış ya da en azından Arap kadınlardan daha fazla ilerleme kaydetmiş olarak gördüler. Ancak, cinsiyet eşitliğinin, eğitime ve işe eşit erişim anlamına geldiğini anladılar; Batılı kadınların talep ettikleri sosyal ve cinsel özgürlükleri, aradıkları eşit haklar ile ilişkilendirmediler. Diğer taraftan Arapça eğitim dili olduğu ve eğitim biçiminin, Arap edebiyatı ile Arap ve İslam tarihini vurguladığı için devlet okullarındaki öğrenciler arasında Avrupa merkezli feminist söylemlere karşı daha büyük bir Arap bilinci ve direnişi vardı³⁶. Yukarıda tanıtılan kadın yazarlar ve yazıları çoğunlukla, kadın Nahda yazarlarından biri olan Suriyeli Warda al-Yaziji'nin başarısını kabul etmek için 1924'te yayınlanan Filistin asıllı Lübnanlı yazar

³³ Katrina Hallaby, "Wojubb Musharakat al-Mara` al-Rajul fi al-`amal" (The obligation of women's participation in the workforce with men) (July 1927)

³⁴ Elizabeth Thompson, *Colonial Citizens: Republican rights, Paternal privilege, and gender in French Syria and Lebanon*. (New York: Columbia University Press, 2000), 95, 142

³⁵ Nancy M. Forestell and Maureen Anne Moynagh, *Documenting First Wave Feminisms* (Toronto: University of Toronto Press, 2012), 209.

³⁶ Alice Houssa, "What an Educated Girl Can Do for Palestine" (July 1922)

Mayy Ziyada'nun el-Muktataf'ı gibi çağdaş yayınlardan etkilenmekteydi. Ziyada'nun belirttiği hedef, "doğulu kadının doğasını ortaya çıkarmak ve varlığını kayıt altına almak ve daha sonra onun büyümesine yardım ettiğimizden emin olmak için mücadele etmek" idi³⁷. FGS'de, Arap milliyetçiliğinin unsurları sonunda akademik alana girdi. Okuldaki Arap personel, müfredata daha fazla Arap dili ve edebiyatının dahil edilmesini savundu ve bu da öğrencilerinin ulusal ve kültürel kimlik duygularını keskinleştirdi³⁸.

Ramallah Misyonu bir adım daha ileri gitti ve okul yönetimini Arkadaşlar Erkek Okulu (Friends Boys School – FBS)'nin ilk mezunlarından biri olan Halil Totah'a devrederek misyonu millileştirmeye çalıştı. Totah, 1927-1944 yılları arasında öğretmen, FBS müdürü ve Misyon sekreteri olarak görev yaptı ve özellikle 1930'larda Arap dili ve edebiyatının okul müfredatının ayrılmaz bir parçası haline getirilmesinde etkili bir rol oynadı³⁹. Bu girişim o zaman başarılı olamadı, ancak dönemin artan ulusal atmosferini vurgulaması yönünden önemli bir farkındalık meydana getirdi. Birçok öğrenci okuldaki Arap öğretmenlerinin Arap milliyetçiliğini kısırtmada oynadığı rolü gündemde tutmaktan geri kalmamaktaydı.

Ortaöğretim sınıfları için Arapça öğretmekle görevli olan öğretmen Wadia Shatara, İngilizceyi iyi biliyordu ve okulda hem Amerikalı öğretmenler hem de Filistinli öğrenciler tarafından sevilmekteydi⁴⁰. Amerikalı öğretmenler onu Filistin ve Arap tarihi ve kültürü hakkında paha biçilmez bir bilgi kaynağı olarak tanımlamaktaydılar⁴¹. Wadia Shatara, ayrıca misyondaki Amerikan personelini Filistin'deki siyasi durumun gidişatı hakkında Arapların bakış açısıyla bilgilendirmekteydi.

Aida Audi adlı öğrenci, öğrencilerin çoğuna Filistin ulusal davası hakkında Bayan Shatara ve Bayan Faris gibi öğretmenlerden bilgi aktarıldığını açıkladı. Ayrıca kendisi Filistinli şair İbrahim Toğan'ın yazdığı bir şiirden gelen Mawteny ("Ülkem") gibi ulusal şarkıları Arap öğretmenlerimizden öğreniyoruz" dedi⁴². Misyoner öğretmenler için önemli

³⁷ Margot Badran and Miriam Cooke, *Opening the Gates: An anthology of Arabfeminist writing*, second ed. (Bloomington: Indiana University Press, 1990), 240, 243.

³⁸ Adnan Abu-Ghazaleh, "Arab Cultural Nationalism in Palestine during the British Mandate," *Journal of Palestine Studies* 1/3 (Spring 1972), 39

³⁹ Daha fazla ayrıntı için bkz. Enaya Othman, *Negotiating Palestinian Womanhood: Encounters between Palestinian women and American missionaries, 1880s–1940s* (Lexington: Rowman and Littlefield Press, 2016).

⁴⁰ Jordan, *Ramallah Teacher*, 78.

⁴¹ McDowell, *Notes from Ramallah*, 62.

⁴² Aida Audi, interview, July 28, 2006.

bir kültürel temas aracı olmalarına rağmen, Bayan Shatara, Bayan Faris, Bayan Zahran ve Bayan Daud gibi Arap öğretmenler, Filistinli öğrencileri tarafından "milliyetçi" olarak tanımlandı ve onların bilgi ve etkileri öğrencilerin ideolojileri üzerinde etkili olarak bu melez kimliklerin şekillenmesine yardımcı oldu. 1930'larda FGS'ye katılan Serene al-Husseini Shahid, okuduğu derslerden İngilizce, Arapça, Aritmetik, Tarih ve Coğrafyadan bahsetti, ancak "En çok sevdiğim şey hem Arapça hem de İngilizce Edebiyattı." diye ekledi⁴³ Okuldaki Arap öğretmen kadrosu, Arap dilinin, kültürünün ve tarihinin yeniden canlanmasını savunarak öğrencilerin Araplık anlayışını etkileyen bu unsurları pekiştirdi.

Bu konudaki Luryce Kassab'ın Numw al-Shu'ur al-Watani ("Ulusal Duyguların Büyümesi"; "The Growth of National Sentiments") adlı makalesi, milliyetçiliğin önemini ve milliyetçiliğe atfedilen duyguları, dini ve kabile çizgileri boyunca insanlar için birleştirici bir ilke olarak açıklamaktadır. Diğer öğrenciler gibi, Kassab da Batı dünyasında inançları ve konumları ne olursa olsun vatandaşları arasında birliğe dayanan milliyetçiliği övüyor. Ayrıca, "Batı'yı düşünmeden iyi ve kötü alışkanlıkta" Batı'yı taklit etme konusunda uyarıyor; bu da "milliyetçi duyguların ölümüne" ve "Doğu'da" aşağılanma ve utanç zincirleriyle "Batı'ya bağımlı hale gelmesine" neden olacağını vurguluyordu⁴⁴. Açıkçası, bu öğrenci kızlardan bazıları, çeşitli küresel milliyetçilik ve feminizmin sofistike anlayışlarını yorumlamaktaydı.

Öğrenci kızların Batı edebiyatından "yeni kadın" imajının on dokuzuncu yüzyılın ortaları ve yirminci yüzyılın başlarındaki ideallerine maruz kalmaları, Arap dili ve edebiyatına artan bir vurgu ile birleştiğinde, okuldaki Filistinli kızların ulusal ve kültürel kimliğinin oluşmasında büyük rol oynamıştır. Arap kadınları, uluslararası alanda kadınların mücadeleleri ve değişimi için kullanılan farklı teknikler konusunda daha eğitimli hale geldikçe, kendi reformları için de tartışmaya başlamaları hız kazandı. Ayrıca bu tartışma ilerleyerek eğitimde cinsiyet eşitliği ve kendi iç alanlarının dışında yani kamuda istihdam sağlanması için tartışarak konun gündemde kalmasını amaçladılar⁴⁵. Bu eğitim fırsatı, öğrencilerin gelecekte için birçok kapı açmış ve onlara hedeflerine ulaşmaları ve iç bölge dışındaki yani ülke dışındaki iş pozisyonlarını elde etmeleri için ihtiyaç duydukları araçları sağlamıştır.

⁴³ Badran and Cooke, *Opening the Gates*, 240, 243

⁴⁴ Luryce Kassab, "Num'w al-shu'ur al-Watany" (The growth of national sentiments) (July 1925).

⁴⁵ Arap dünyasındaki kadınlar ve aile hakkında daha fazla bilgi için bkz. Suad Joseph, "Gender and Family in the Arab World," in *Arab Women between Defiance and Restraint*, edited by Suha Sabbagh (New York: Olive Branch Press, 1996).

Beyrut'taki Amerikan Ortaokulu (The American Junior College) ve Beyrut Amerikan Üniversitesi (American University of Beirut), eğitimlerine devam etmeyi seçen FGS kızları için cazip yerlerdi. 1929'dan 1940'a kadar FGS'ye katılan Najla Cook adlı öğretmen, mezuniyet sınıfındaki birçok kızın Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne gittiğini belirtti.⁴⁶ Yeni Işık (New Light) adlı okul magazin dergisi, mezun öğrencilerle röportaj yaparak ve mezuniyet sonrası planlarını açıklamalarını istedi. Bunun üstüne Abla Nashef ve Badira Khatib, yetim çocuklar için yeni açılan bir meslek okulunda öğretmenlik yapmak üzere Ramallah'a dönmeden önce Beyrut'taki Amerikan Ortaokuluna (Junior College)'a iki yıl devam etmeyi planladığını belirtti⁴⁷. Margaret Jubrial adlı mezun öğrenci ise Beyrut'ta bir üniversiteye kaydolmayı ve kendi anaokulunu açmak ve işletmek için gereken nitelikleri ve becerileri kazanmak amacıyla İngiltere'de yükseköğrenime devam etmek için biraz para biriktirene kadar geçici olarak anaokulu öğretmeni olmayı amaçladığını bildirdi⁴⁸. Qismat Abu Laban adlı mezun öğrenci ise, Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde "çocukların tedavisi ve eğitimi" konusunda uzmanlaşmak için Amerikan Ortaokuluna (Junior College)'a iki yıllığına girmeyi planladı. Qismat Abu Laban, mezun olduktan sonra, bir klinik açacağı memleketi Jaffa'ya döneceğini ve her hafta çevredeki köylere giderek çocukları tedavi etmek ve köy annelerine "sıhhi koşulların ve çocukların nasıl iyileştirilebileceği" konusunda talimat vermek için zaman ayıracağını belirtti. Diğerlerinin çoğu gibi, Lamaat Buseuso adlı mezun öğrenci de Junior College'da iki yıllık bir eğitim almayı planlıyordu, ancak nihai amacı ise lisans derecesini almak ve tıp doktoru olmaktı. Diğer birçok akranı gibi onun da alternatif planı öğretmen olmak ve boş zamanlarında hem Arapça hem de İngilizce romanlar yazmaktı. 1938 sınıfındaki öğrencilerin çoğu öğretme, yazma ve hemşirelik konularına ilgi gösterirken aynı zamanda kadınların yükselmesini ve dolayısıyla Filistin toplumunun ilerlemesini destekleyecek şekilde oldukça yetenekli topluluk liderleri olmak için önemli bir istek göstermekteydiler⁴⁹.

Yeni Işık (New Light) adlı okul magazini, öğrencilerin mezuniyetlerinden sonraki on yıl içinde 1939 yılı FGS sınıfının kaydettiği olağanüstü ilerlemenin izini sürüyor. Derginin önceki başlangıç sayısı öğrencilerin istekleri hakkında fikir verirken, bu sayı öğrencilerin gerçek sonuçlarını tanımladı. O yıl mezun

⁴⁶ Najla Cook, interview, July, 27, 2006.

⁴⁷ Yetimler için hazırlanan bu okul, ağırlıklı olarak tarım ve ev ekonomisi dersleri veriyordu.

⁴⁸ *New Light*, 1938. Margaret Jubrial, diş hekimi olmak istemişti, ancak finansal kısıtlamalar nedeniyle ikinci tercihine döndü.

⁴⁹ *New Light*, 1938.

olan on bir kız arasında, ileri dereceyi tamamlayan tek kız Bahia Aq'il'di. Tanınmış bir vaiz oldu ve ilahiyat doktorası kazandı. 1938 yılı sınıfına benzer şekilde, öğrencilerin çoğu (Violet Zarou, Maggie Kattan, Hilda Hadadd ve Alice Boursalian) da öğretmen oldu. Victoria Ackall küçük bir işletme sahibi oldu; bir kadın giyim butiği açtı ve öğrenci arkadaşı Abla Eid'i de yanına bir katip olarak tuttu⁵⁰.

1920'lerin ortalarından sonra kadınların artan bağımsızlığında önemli bir faktör, kızları üniversiteye giriş gereksinimlerini karşılamaya hazırlamak için daha yüksek eğitim standartlarının getirilmesiydi. Gördüğümüz gibi, 1928'de FGS'den mezun olan Subhiya Makdadi, bu değişimlere, bir eş ve anne olarak rolünü dengelerken kendisini akademik ve kariyerli bir kadın olarak yanıt verdi. Londra'daki Yeterlilik Sınavını geçtikten sonra, Makdadi, Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne girdi, evlendi ve çocuklarını yetiştirirken öğretmenlik kariyerine de devam etti. Karmaşık ve başarılı bir özel ve profesyonel yaşam geliştirebildi ve kendisine sunulan eğitim fırsatlarından da hırslı bir şekilde yararlandı. Çocukları büyüdüğünde, doktora çalışmaları için Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve sonunda doktora derecesini aldı⁵¹. FGS mezunları, yalnızca Ramallah'ta ve Filistin'deki diğer şehirlerde değil, aynı zamanda Mısır, Irak ve Ürdün gibi Arap dünyasının diğer ülkelerinde de öğretmen olarak kamu rollerini üstlenerek önemli bir etki yarattılar. 1932'de Beyrut'taki Amerikan Junior Koleji'nden mezun olan FGS öğrencilerinden biri Irak'ın Musul kentinde öğretmenlik yaptı. Diğer iki mezun Ürdün'de, biri Amman şehrinde, diğeri Karak'ta öğretmenlik yaptı. Diğer FGS öğrencileri hemşirelik, ofis ortamları, terzilik ve YMCA (Young Men's Christian Association / Genç Hristiyan Erkekler Birliği) gibi hayırsever kurumlarda çalıştı⁵². Henriette Sıksık (1935), Kudüs bölgesinde Dört Merhamet Evi (Four Homes of Mercy)'ni kuran özellikle başarılı bir aktivistti. Ayrıca Filistin'deki İngiliz Manda Hükümeti döneminde Kudüs'teki Alawieh Kız Okulu'nda on bir yıl öğretmenlik yaptı; Beyrut'ta Amerikan Kız Okulu'nda beş yıl; Amman'da Eğitim Bakanlığına bağlı Eğitim Materyalleri Ofisi'nde iki buçuk yıl ve Trablus (Libya)'da Eğitim Materyalleri Ofisi'nde de iki buçuk yıl çalıştı. Sıksık, 1939'da Filistinli ünlü şair İbrahim Toucan'ın gözetiminde radyo yayıncılığı da yaptı.

FGS'deki öğrenciler için eğitim, kızları etkileyen tüm sınıfsal geçmişlerinden arınma ve gittikçe artan bir bağımsızlık anlamına geliyordu.

⁵⁰ *New Light*, 1949.

⁵¹ Marshal, unpublished autobiography, 41.

⁵² *Friends Schools News*, no. 3 (November 1932), FGS Historical Collection, Ramallah, Palestine, 4; Eva Rae Marshal, Letter to her Family (September 30, 1928).

1920'lerin sonlarında ve 1930'larda, öğrencilerin yazıları, uygun ve haklı olduğunda erkek otoritesine karşı hedeflenen itaatsizliği işaret ederek, köklü bir ataerkil sistemin yerleşik değerlerine ve uygulamalarına meydan okumak için eğitimin nasıl uygulanabileceği konusunda sürekli olarak artan bir farkındalık gösterdi. FGS'den mezun olan önemli sayıda kız öğrenci, üniversiteye devam ederek evliliklerini ertelemeye başladılar ve bu nedenle evlilik kurumundan beklentilerini geliştirdiler.

Audi adlı kız öğrenci, Beyrut Amerikan Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra bile beklentilerinin büyük ölçüde değiştiği için bekar kaldığını açıkladı. Aldığı eğitimin, sadece kendisinden evlenmek için ricada bulunan erkekleri reddetmekle kalmamış aynı zamanda bağımsız bir birey olarak topluma katılmasına olanak sağlamıştır. Ancak onun bu kararı, bu üniversiteli kadınların ya çok yaşlı ya da çok bağımsız ve liberal olduğunu düşünen bazı Arap erkeklerin ataerkil değerleriyle çelişiyordu. Audi, "Yükseköğrenime giden FGS kızlarının çoğu evlenmedi" diye vurguladı. 1948 yılı sınıfından başka bir görüşmeci Salwa Tabri de kız kardeşi gibi bekar kaldı. Tabri, müzik öğretmenliği konusunda uzmanlaştığı Almanya'ya gitmeden önce FGS'de İngilizce ve müzik öğretmeni oldu. Filistin'e döndükten sonra Ramallah, al-Tera'daki Kadın Öğretmenler Koleji (Women's Teachers College)'nde ders verdi ve neredeyse kırk yıl boyunca Kudüs korosunun direktörlüğünü yaptı⁵³.

Beyrut Amerikan Üniversitesi'nde profesör olan Leila Khoury (1947 yılı sınıfı) ve emekli olmadan önce Ramallah ve El-Bireh'de tanınmış bir öğretmen ve sonrasında Milli Eğitim Müdürlüğü müfettişi olan Georgette Shihadeh (1948 yılı sınıfı) dâhil olmak üzere diğer birçok mezun evlenmedi. Müslüman bir şeyhin kızı olan Yusra Salah (1942 yılı sınıfı), Beyrut'taki Kız Koleji'ne ve ardından 1946'da mezun olduğu Beyrut Amerikan Üniversitesi'ne gitti. Birkaç yıl İngilizce öğretmeni olarak çalıştıktan sonra Nablus'taki Kadın Öğretmenler Koleji'nin müfettişi oldu. Daha fazla eğitim için hırslı olan Salah, Columbia Üniversitesi'nde okuduğu Amerika Birleşik Devletleri'ne gitti ve 1953'te İngilizce Yüksek Lisans derecesini aldı. Yusra, bekar kaldı ve Filistin'in eğitim ve entelektüel yaşamına büyük katkıda bulundu. Devlet okullarında kullanılan İngilizce ders kitapları yazdı ve İngilizce ve Arapça'ya birçok metin tercüme etti⁵⁴. Evlenen kızların çoğu, evlilik için uygunluklarını tehlikeye atsa da, FGS'den mezun olmadan önce veya doğrudan mezun olduktan sonra bir

⁵³ Salwa Tabri, interview, July 18, 2006; Audi, interview, July 28, 2006.

⁵⁴ Ghayda Salah. "Yusra Salah. 1923-1993," *Darat al-maarif al-filistiniyh* (Palestinian encyclopedia) (n.d.), <http://ency.najah.edu/node/17>; Ela Greenberg, *Preparing the Mothers of Tomorrow*, 23, 185–86.

noktada öğretmendi. Kariyer arzuları ile potansiyel ortaklarının kökleşmiş standartları arasındaki gerilim, bu kadınların ataerkil otorite mekanizmalarını yıkmada karşılaştıkları zorlukları göstermektedir.

Bu süre zarfında Filistinli üst ve orta sınıf kadınlar, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını destekleyen İngiliz Mandası'nın politikalarına aktif olarak meydan okumak için siyasi olarak örgütlenmeye başladılar⁵⁵. Siyasi eğitim, Arap öğretmenler ve ulusal ve uluslararası basın tarafından öğrencilere tanıtılmaktaydı. Bazı öğrenciler, ebeveynleri ve akrabaları milliyetçi söylemde aktif oldukları için dönemin ulusal siyasetinden doğrudan etkilenmişti. Öğrenciler, ailelerinden ve Filistin gazetelerinden davaya maruz kaldıkları için, özellikle yoğun kargaşa zamanlarında, Filistin'in siyasi durumunun farkındaydılar. Bir durumda, FGS öğrencisi Serene al-Husseini Shahid, önde gelen ve kayda değer bir Filistinli aileden geliyordu. Aktif bir milliyetçi olan babası Jamal al-Husseini, Filistin Arap Kongresi'nde (1921-34) Yürütme Komitesi Sekreteri olarak görev yapmaktaydı. Kendisi El-Liwaa gazetesinin kurulmasından sorumluydu ve Filistin Arap Partisi'nin kurucu ortağıydı⁵⁶. Shahid, 1930'larda FGS'de babasının gazetesini düzenli olarak aldığını belirtti. 1930'ların ortalarına gelindiğinde Filistin'deki siyasi durum kaynama noktasına geliyordu. Korumalı okul ortamımızda bile gösterileri ve grevleri biliyorduk ve siyaset hakkında düşünmeye başladık. FGS öğrencilerinin haberlerle ilgili güncellemeleri alma konusundaki ilgisini açıkladı ve "Gazete gün geçtikçe daha popüler hale geldi.". Gazete, öğleden sonra okula teslim edilirdi ve derslerden sonra biz [öğrenciler] onu almak için dış kapıya koşuyor, inceliyor ve bir grup ateşli okuyucudan diğerine iletiyorduk. Babasının İngiliz yetkililer tarafından siyasi faaliyetleri nedeniyle tutuklanmasından birkaç gün sonra, Serene ve diğer FGS öğrencileri "tutuklamanın sadece suçlular için olmadığını ve Filistin'deki Arap direnişinin İngilizler tarafından cezalandırıldığını keşfettiler.". "Biz kız öğrenciler için bu siyasi bir uyanıştı" diyerek konuşmasına devam etti. Gazetem okul hayatımızın dışında gelişen olaylarla bağlantımız olmuştu. Artık çocukluğumuz yerini erken olgunluğa bıraktı⁵⁷.

Bu dönemde öğrenciler ayrıca Arap diline ve Arap kültürüne bağlılık gösterirler. Arap dilini Filistin Arap milliyetçiliğinin birleştirici unsuru olarak canlandırmanın önemini vurguladılar. Zahwa Kashu, 1925 tarihli el-Lugha al-

⁵⁵ Fleischmann, *The Nation and Its "New" Women*.

⁵⁶ Serene Husseini Shahid, *Jerusalem Memories*, edited by Jean Said Makdisi (Beirut: Naufa, 2000), 76.

⁵⁷ Shahid, *Jerusalem Memories*, 76, 79.

Arabiyya ("Arap Dili") adlı makalesinde, halkını birleştirmede Arapça'nın sahip olması gereken önemli konumu ve onu ülkenin resmi dili olarak yaymada okulların nasıl bir role sahip olması gerektiğini gösterdi. Batılı kitapların ve bilimin Arapçaya çevrilmesi için bir hareket çağrısında bulunuyordu.

Kashu'nun Arapçayı resmi dil olarak millileştirmeye olan inancı aynı zamanda İngilizce'yi "uygarlaştırma" projeleri ve ilerleme ile ilişkilendiren misyonerlik eğitiminin sömürgeci dürtülerine karşı bir direniş biçimiydi. Benzer şekilde, Miriam Za'ror, Arap dilinin gerileyen statüsü hakkında Munajat Lugha (Dil Monolog'u "Language Soliloquy") adlı küçük bir münzevi tarzı makale yazdı. On dokuzuncu yüzyılın Naseef al- Yazegy ve Rafi' El-Tahtawi gibi tanınmış Arap Nahda yazarlarının yasını tuttu. Arap Dili ve Arap kültürüne artan ilgi, Quaker'ın şiddetsizlik ve tarafsızlık ideolojilerini sürdürürken FGS öğrencileri arasında önemli kültürel kimliklerin gelişmesine yardımcı oldu.

Filistin'in İngiliz Mandası'na karşı mücadelesi ve sömürgeci Siyonist projeyi ilerletme politikaları doruğa ulaştı ve Genel Grev ve 1936'dan 1939'a kadar süren Büyük Arap İsyanı'nda zirveye ulaştı. Bu süre zarfında, Filistinli üst ve orta sınıf kadınlar, İngilizlerin Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını destekleyen politikalarına aktif olarak meydan okumak için siyasi olarak örgütlenmeye başladılar⁵⁸. Sömürge politikalarına karşı silahlı direniş giderek ivme kazanıyordu ve Quaker din eğitimine, özellikle de birçokları tarafından itaatkârlık olarak görülen şiddetsizlik idealine bir meydan okuma oluşturuyordu.

Büyük İsyân sırasındaki yoğun milliyetçi atmosfer, devlet okullarında, bölgedeki Amerika Quaker okullarında ve Hayfa'daki Anglikan İngiliz Lisesi (Anglican English High School) gibi diğer misyon okullarında mevcuttu⁵⁹. Misyon okul yönetimleri, İngiliz politikalarını protesto etmek isteyen öğrencileriyle mücadele etti. Diğer misyoner okulları gibi, Quakerlar da, okullarını kapatma şeklinde İngiliz misillemesi korkusuyla öğrencilerin gösterilere katılmalarını yasaklayan katı bir politika benimsediler⁶⁰. Abu-Ghazaleh, öğrencilerin gösterilere katılımı nedeniyle okulların kapatılmasının Büyük İsyân sırasında İngiliz politikalarından biri olduğunu belirtti⁶¹. Ek olarak, öğrencilerin protestolara katılımı, Quakerların tarafsızlık

⁵⁸ Daha fazla bilgi için, bkz. Fleischmann, *The Nation and Its "New" Women*.

⁵⁹ Elizabeth Brownson, "Colonialism, Nationalism, and the Politics of Teaching History in Mandate Palestine," *Journal of Palestine Studies* 43/3 (Spring 2014): 18.

⁶⁰ Ramallah Mission Minutes, June 1946

⁶¹ Abu-Ghazaleh, "Arab Cultural Nationalism in Palestine," 42-43.

ve barış ilkesini baltalayacak ve İngilizlerle olan iyi ilişkilerini tehlikeye atacaktır. Genellikle, Quakerlar protestolara katılan öğrencilerin kaydını bir haftalığına askıya aldı ve bu öğrencilerden ailelerini geri kabul yani kayıt yenileme toplantılarına getirmelerini istedi. 1936'da Müdür Totah, gösterilere katılmak isteyen Arkadaşlar Erkek Okulu (Friends Boys School –FBS) öğrencileriyle ilgilenirken farklı bir yaklaşım benimsedi. Eğitimin milliyetçi bir zorunluluk olduğunu vurguladı ve yaklaşımının anlayışlı ve iyi karşılandığını kanıtladı. 1937'ye gelindiğinde Amerikalı misyonerler, siyasi durum ve bu durumun öğrencileri üzerindeki etkisi hakkında daha fazla endişe duymaya başladılar. Birleşik Dostlar Toplantısı (Friends United Meeting)'na sundukları raporlar, özellikle milliyetçi görüşlere sahip Arap öğretmenlerin sayısı Amerikalı öğretmenlerin sayısından fazla olduğu için, siyasi gerilimin ortasında Hıristiyan barış mesajlarını iletmenin doğasında var olan zorluğu vurguladı⁶².

Yoğun siyasi durum ve güçlü Arap ve Filistin ulusal duyguları ile FGS öğrencileri, okulda maruz kaldıkları bir dizi çelişkili fikirle de uzlaşmak zorunda kaldılar. Quakerların barış ve kardeşlik mesajını içselleştirdiler ve yurttaşlık görevi, vatandaşlığı, bireyciliği ve ülkelerinin temel sosyal ve politik idealleri olarak kadınların kamusal rollerinin genişletilmesini savundular. Ancak karşılaştıkları siyasi gerilimler, Filistin/Arap milliyetçiliği konusunda ikircikliliğe neden oldu. Quakerların siyasi kargaşanın ortasında barış mesajı ve Filistin milliyetçiliğinin oluşumu, öğrencilerin toplumdaki siyasi gerilimleri müzakere etmelerine izin verdi. Filistinli öğrenciler, bu çatışan etkileri, kültürel bir canlanmayı ve iyi Filistinli vatandaşlar yetiştirilmesini savunarak ve Quakerların pasifizm ve bir arada yaşama mesajına aykırı olarak gördükleri siyasi meselelerden kaçınarak tartıştılar.

Sonuç

Filistinli kadınlar, toplumda daha büyük roller üstlenme çabalarında farklı sosyal, kültürel ve ulusal değişimlere tepki gösterdiler. Amerikalı Quaker öğretmenleri, yerel değerleri dayattı ve öğrencileri siyasette doğrudan politikayı etkileyecek roller üstlenmeye teşvik etmek yerine, anneler, ev hanımları, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları ve reformcular olarak değişim uygulamalarına yardımcı olacak güçlü kişiliklere sahip olmaya ve etik çerçeveler geliştirmeye teşvik etti. FGS öğrencileri, öğretmenlerinin

⁶² FGS Report 1937.

ideolojileri ile içinde yaşadıkları daha geniş sosyal bağlamlar arasında bir orta yol yarattı. Bu süreçte, Quaker eğitimlerinin milliyetçi hedeflerle yankılanan yönlerini birleştirdiler ve bunları yerel durumlarına uygun fikirlere dönüştürdüler. Ayrıca, aktif olarak liderlik rollerini üstlendikleri sosyal ve hayırsever kuruluşlarda yer almaya da istekliydiler. Amerikalı öğretmenleriyle modern eğitimin ve ev becerilerinin -hane halkı gelirin bütçelenmesini içeren hane halkı yöneticisi olmak için gereken becerilerin önemi konusunda anlaştılar. Bu şekilde, kız çocuklarının eğitimi, ulusal ilerlemenin bir aracı olarak değerlendirildi.

Mevcut arşiv kaynakları ve eski öğrencilerle yapılan röportajlar, kızların okullarına ve Quaker eğitimlerine yönelik tutumlarını ifade eden otantik Filistinli sesler veriyordu. Filistinli kızlar, gelecekteki ev içi rollerini büyük ölçüde anne ve ev kadını olarak tasavvur ettiler ve bunları kamusal alandaki genişletilmiş rollerinin tamamlayıcısı olarak yorumladılar. Aldıkları eğitim, Arap ve Batı dünyasındaki kadın hareketlerinin başarılarına ilişkin farkındalıkları, birçoğunun eğitim ve çalışma alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliğini savunmasına olanak sağladı. Kendi feminizm versiyonlarını ifade etmek için ev içi dilleri ve Hristiyan dindarlığını kullandılar ve reformcu ve öğretmen olarak sorumluluklarını artırarak çalışmalarını evin ötesinde meşrulaştırdılar. Dahası, Quaker'ın siyasi kargaşanın ortasında barış mesajına karşın Filistin milliyetçiliğinin oluşumu, Arap kültürel ve dilsel canlanmasını savunarak ulusal kimliklerini müzakere etmelerine ve kabile, dini ve yerel bağlılıkların ötesinde birliğe dayanan bir Filistin toplumunda eşit vatandaşlığa izin verilmesi için çalıştılar.

Kaynakça

A.L. Tibawi, *Arab Education in Mandatory Palestine: A study of three decades of British administration* (London: Luzac, 1956).

Adnan Abu-Ghazaleh, "Arab Cultural Nationalism in Palestine during the British Mandate," *Journal of Palestine Studies* 1/3 (Spring 1972), 39.

Afsaneh Najmabadi, "Crafting an Educated Housewife in Iran," in *Remaking Women: Feminism and modernity in the Middle East*, edited by Lila Abu-Lughod (Princeton: Princeton University Press, 1998).

Ami Ayalon, *The Press in the Middle East: A history* (New York: Oxford University Press, 1995).

- Barbara Reeves-Ellington, *Domestic Frontiers: Gender, reform, and American interventions in the Ottoman Balkans and the Near East* (Amherst: University of Massachusetts Press, 2013).
- Beth Baron, *The Orphan Scandal: Christian missionaries and the rise of the Muslim Brotherhood* (Stanford: Stanford University Press, 2014).
- _____, *The Women's Awakening in Egypt: Culture, society, and the press* (New Haven; London: Yale University Press, 1994).
- Conrad Cherry, ed., *God's New Israel: Religious interpretations of Americandestiny* (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall, Inc., 1971).
- Ela Greenberg, *Preparing the Mothers of Tomorrow: Education and Islam in Mandate Palestine* (Austin: University of Texas Press, 2009).
- Elizabeth Brownson, "Colonialism, Nationalism, and the Politics of Teaching History in Mandate Palestine," *Journal of Palestine Studies* 43/3 (Spring 2014).
- Elizabeth Thompson, *Colonial Citizens: Republican rights, Paternal privilege, and gender in French Syria and Lebanon*. (New York: Columbia University Press, 2000).
- Ellen Fleischmann, "The Impact of American Protestant Mission in Lebanon on the Construction of Female Identity, 1860- 1950," *Islam and Christian-Muslim Relations*, 13/4 (2002): 411-26.
- _____, *The Nation and Its "New" Women: The Palestinian women's movement 1920-1948* (Berkeley: University of California Press, 2003).
- Enaya Othman, *Negotiating Palestinian Womanhood: Encounters between Palestinian women and American missionaries, 1880s-1940s* (Lexington: Rowman and Littlefield Press, 2016).
- Heather J. Sharkey, *American Evangelicals in Egypt: Missionary encounters in an age of Empire* (Princeton: Princeton University Press, 2008).
- Hilton Obenzinger, *American Palestine: Melville, Twain, and the Holy Land mania* (Princeton: Princeton University Press, 1999).
- Inger Marie Okkenhaug, *The Quality of Heroic Living of High Endeavor and Adventure: Anglican mission, women and education in Palestine, 1888-1948* (Leiden; Boston: Brill, 2002).
- John Davis, *The Landscape of Belief: Encountering the Holy Land in nineteenth-century American art and culture* (Princeton: Princeton University Press, 1996).
- Lester I. Vogel, *To See a Promised Land: Americans and the Holy Land in the nineteenth century* (University Park: Pennsylvania State University Press, 1993).
- Liora R. Halperin, "The Battle over Jewish Students in the Christian Missionary Schools of Mandate Palestine," *Middle East Studies* 50 (2014), 737-54.
- Lois Harned Jordan, *Ramallah Teacher: The life of Mildred White, Quaker missionary* (Richmond, Indiana: Print Press, 1995).
- Margot Badran and Miriam Cooke, *Opening the Gates: An anthology of Arabfeminist writing*, second ed. (Bloomington: Indiana University Press, 1990).
- Milette Shamir, "'Our Jerusalem': Americans in the Holy Land and Protestant narratives of national entitlement," *American Quarterly* 55/1 (March 2003): 29-60.
- Nancy M. Forestell and Maureen Anne Moynagh, *Documenting First Wave Feminisms* (Toronto: University of Toronto Press, 2012).
- Nancy Stockdale, *Colonial Encounters among English and Palestinian Women* (Gainesville: University Press of Florida, 2007).
- Naseeb Shaheen, *A Pictorial History of Ramallah* (Beirut: Arab Institute for Research and Publishing, 1992).
- Princeton University Press, 1996); Milette Shamir, "'Our Jerusalem': Americans in the Holy Land and Protestant narratives of national entitlement," *American Quarterly* 55/1 (March 2003): 29-60.

- Rashid Khalidi, *Palestinian Identity: The construction of modern national consciousness* (New York: Columbia University Press, 1997).
- Suad Joseph, "Gender and Family in the Arab World," in *Arab Women between Defiance and Restraint*, edited by Suha Sabbagh (New York: Olive Branch Press, 1996).
- Tafida Tarazi, "Hayaty wal-Far` al Manzeli" (My life and home economics) (1931).
- Ussama Makdisi, *Artillery of Heaven: American missionaries and the failed conversion of the Middle East* (Ithaca: Cornell University Press, 2008).
- _____, *The Culture of Sectarianism* (Berkeley: University of California Press, 2000).